

**Розкуркулення і насильницька колективізація.
Голодомор 1932-1933. Масштаби і наслідки Голодомору.
Національно-демографічні зміни.**

План уроку

- ◆ Розкуркулення і насильницька колективізація.
- ◆ Голодомор 1932-1933. Масштаби і наслідки Голодомору. Національно-демографічні зміни.

Перехід до суцільної колективізації

Визначення поняття

- *Колективізація* — система заходів, спрямована на перетворення одноосібних селянських господарств у великі колективні й радянські господарства (колгоспи і радгоспи).

Завдання

- Перекачування коштів із села до міста на потреби індустріалізації.
- Забезпечення населення країни дешевими продуктами харчування та сировиною.
- Перетворення не контрольованих державою індивідуальних селянських господарств на велике виробництво, повністю підконтрольне партійно-державному керівництву.
- Ліквідація дрібнотоварного селянського укладу, який, на думку більшовиків, був джерелом капіталізму на селі, а отже, ліквідація куркульства як класу

Здійснен- ня

- *Грудень 1927 р.* — XV з'їзд ВКП(б) взяв курс на кооперування села, приводом до чого стала хлібозаготівельна криза 1927—1928 рр.
- *Січень 1928 р.* — рішення політбюро ЦК ВКП(б) про примусове вилучення в селян зернових надлишків та необхідність форсованої колективізації.
- *Листопад 1929 р.* — курс на суцільну колективізацію села; пленум ЦК ВКП(б) заслухав доповідь першого секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора «*Про сільське господарство України й про роботу на селі*», у якій зазначалося, що Україна повинна в найкоротший строк впровадити колективізацію й показати приклад іншим республікам (колективізація в Україні мала завершитися восени 1931 р. або навесні 1932 р.).
- *Січень 1930 р.* — постанова «*Про темпи колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву*».
- *Лютий 1930 р.* — лист-директива С. Косіора місцевим партійним організаціям, у якому ставилося завдання колективізувати степ за час весняної посівної кампанії, а всю Україну — до осені 1930 р.

Розкуркулення. Доля приватних сільських господарів та їхніх господарств

Визначення
поняття

Розкуркулення — експропріація селянських господарств у 30-ті роки ХХ ст. в Україні, складова частина примусової колективізації

Мета розкуркулення

Передача колгоспам (державі) найприбутковіших селянських господарств разом із землею та реманентом, вилучення значних запасів сільськогосподарської продукції, ліквідація найзаможнішого прошарку селян, яких радянська влада вважала джерелом капіталізму на селі

Здійснення

30 січня 1930 р. — постанова ЦК ВКП(б) «Про заходи у справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації», яка передбачала ліквідацію цілого класу заможних господарів, яких називали «куркулями»

Доля розкуркулених

Поділ куркулів на три категорії, кожній з яких передбачалася певна міра покарання:

1) активні вороги радянської влади, учасники анти-радянських виступів (10-річне ув'язнення або розстріл);

2) пасивні вороги радянського ладу, тобто ті, хто намагався в межах радянського законодавства захищати свою власність (конфіскація майна, виселення до північних та східних районів СРСР);

3) лояльні до політики більшовиків, ті, що не чинили опору радянській владі, але не бажали вступати до колгоспів (переселення за територію колгоспів, надання гіршої землі)

Наслідки

Під розкуркування потрапило близько 200 тис. господарств

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні

Причини

- Волонтаристська політика сталінського керівництва в галузі сільського господарства.
- Прискорена насильницька колективізація.
- Дезорганізація і деградація сільськогосподарського виробництва внаслідок політики колективізації.
- Завищений план хлібозаготівель для України на 1932 р.
- Діяльність в Україні надзвичайної хлібозаготівельної комісії В. Молотова

«Закон про п'ять колосків»

7 серпня 1932 р. — постанова «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», відома в народі як «Закон про п'ять колосків», згідно з яким:

- збирання колосків визнавалося як розкрадання соціалістичної власності;
- за крадіжку колгоспного майна передбачався розстріл із конфіскацією всього майна або позбавлення волі терміном не менше 10 років

- *5 травня 1932 р.* — постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель із врожаєм 1932 р., згідно з якою передбачалося заготовити 1103 млн пудів зерна; на Україну припадала найбільша частка — 356 млн пудів.
- *22 жовтня 1932 р.* — рішення Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в основних хлібозаготівельних регіонах **Надзвичайних хлібозаготівельних комісій (НХК)**.
- Діяльність в Україні надзвичайної хлібозаготівельної комісії на чолі з **В. Молотовим**, метою якої було вилучення хліба в селян за будь-яку ціну: проведення обшуків, запровадження натуральних штрафів, діяльність загороджувальних загонів, реквізиція насінневого, продовольчого й фуражного фондів колгоспів, блокада сіл-боржників тощо.
- *Листопад 1932 р.* — запровадження комісією В. Молотова системи спеціальних бригад із видобутку зерна («червоних валок»), до яких входило понад 110 тис. добровольців (таким чином люди намагалися врятуватися від голодної смерті; вони отримували певний відсоток від вилученого зерна і харчів)

Масштаби та наслідки

- Величезні людські втрати в Україні: 1932 р. — близько 150 тис. осіб; 1933 р. — від 3 до 3,5 млн осіб.
- Загибель близько 1 млн селян на Північному Кавказі (особливо на Кубані).
- Катастрофічне зниження народжуваності під впливом голоду.
- Подолання опору колективізації і як наслідок — перемога колгоспного ладу на селі

Зміни в соціальному складі населення

- Зникнення економічно активних у 1920-ті рр. категорій приватних торговців, власників підприємств.
- Помітне збільшення кількості робітників: їхня питома вага в населенні республіки досягла третини.
- Збільшення загальної кількості службовців і спеціалістів народного господарства, освіти, культури, науки: із 549 тис. осіб у 1928 р. до 2 млн у 1940 р. (понад 25 % мали середню і вищу освіту).
- Зникнення багатомільйонного селянства, яке господарювало самостійно і було власником виробленої продукції; створення натомість колгоспників